

Vejledning til indberetning og registrering af magtanvendelse efter servicelovens kapitel 24, kapitel 24 a og kapitel 24 b

Denne vejledning til udfyldelse af indberetnings- og registreringskemaer er gældende fra d. 1. juli 2024 i forbindelse med lovændringerne på magtanvendelsesområdet. Enkelte af ændringerne vil først have virkning fra den 1. januar 2025 og fremgår derfor ikke af denne vejledning. Omvendt udgår/sammenskrives § 136 d (fastholdelse, demensområdet m.v.) først til januar 2025, og er derfor medtaget i skemaerne.

Væsentlige ændringer i forhold til tidligere:

- *Skemaerne er ikke længere opdelt i målgrupperne for handicapområdet og området for demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. De er nu opdelt efter indgrebstyper - akut eller forhåndsgodkendt - og der skal indberettes og registreres i samme skema for begge målgrupper (med afkrydsning af målgruppe)*
- *Registrering af forhåndsgodkendte indgreb skal ikke længere ske hver gang indgrebet foretages, men efter en afgrænset og godkendt tidsperiode. Registreringer skal ligeledes ikke indskrives i et bilag, men fremgå af den samlede registrering ved indberetning efter hver periodes udløb. Undtaget fra denne ændrede registreringsform, er dog registreringer i forbindelse med indgreb efter § 136 c (demensområdet m.v.)*
- *Skemaerne har jf. ovenstående, fået nye navne og numre.*

Vejledningen vil blive ændret og opdateret i forbindelse med næste ikrafttrædelsestidspunkt den 1. januar 2025 hvor bestemmelserne om anvendelse af kamerakig, låsning og sikring af skabe og skuffer m.v., adgang til en beboers bolig i et botilbud samt ændrede betingelser for fastholdelse, herunder løsningen af en persons greb, først vil træde i kraft.

Indledning

Magtanvendelse kan kun anvendes over for borgere med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, herunder borgere, hvor en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten må kun ske for at sikre borgerens omsorg, værdighed og tryghed eller for at tilgodese hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet eller hensynet til andre. Det er magtanvendelse, når borgeren ikke frivilligt medvirker til foranstaltningen. Det vil sige, hvis borgeren direkte modsætter sig foranstaltningen, forholder sig passivt eller ikke er i stand til at give informeret samtykke.

Al magtanvendelse skal registreres og indberettes til myndighederne. Det vil sige både magtanvendelse, der er foretaget på baggrund af en afgørelse truffet af kommunalbestyrelsen eller Familieretshuset, og magtanvendelse, der er foretaget af personalet uden forudgående afgørelse.

Før der foretages magtanvendelse, skal alle muligheder for at opnå borgerens frivillige medvirken være afprøvet. Magtanvendelse skal desuden altid stå i et rimeligt forhold til det, der ønskes opnået (proportionalitetsprincippet). Hvis mindre indgribende foranstaltninger er tilstrækkelige, skal man anvende disse (mindsteindgrebsprincippet). Magtanvendelse skal altid foretages så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til den pågældende og andre tilstedeværende, så der ikke forvoldes unødige krænkelser eller ulempe (skånsomhedsprincippet).

Typer af magtanvendelse

Der kan kun lovligt iværksættes de typer af magtanvendelse, der er nævnt i følgende paragraffer i serviceloven:

Kapitel 24. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne:

- § 124 c. Afværgehjælp
- § 124 d. Fastholdelse m.v.
- § 125. Anvendelse af særlige døråbnere
- § 128. Anvendelse af stofseler
- § 128 b. Anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af afgørelse
- § 128 c. Låsning og sikring af yderdøre og vinduer
- § 128 d. Låsning og sikring af døre til fælles opholdsrum
- § 128 e. Låsning og sikring af døre og brug af særlige døråbner til servicearealer og fælleskøkkener
- § 128 f. Låsning og sikring af låger m.v. fra et bo- eller dagtilbud udeareal
- § 129. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke
- § 129 a. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke ved væsentlig fare for andre eller særligt truende eller chikanerende adfærd

Kapitel 24 a. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse:

- § 136 a. Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

Indgreb efter § 136 a kan kun ske i de hygiejnesituationer, der fremgår af magtanvendelsesbekendtgørelsens § 10:

- Tandbørstning
- Barbering
- Hårvask, badning, håndvask og tøjskift
- Klipping af hår og negle
- Skift af bleer og bind
- Pleje af hud
- Fjernelse af madrester og andre genstande i kindpose, mundhule, øre og næse
- Almindelig sårpleje.

Kapitel 24 b. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse:

- § 136 c. Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer
- § 136 d. Fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd
- § 136 f. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke (hvis borgeren ikke modsætter sig, men mangler evnen til at give samtykke)

Hvis en borger både har fx udviklingshæmning og demens eller anden fremadskridende mental svækkende, kan kapitel 24 b anvendes, hvis den fremadskridende svækkelse forårsager en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

Registrering og indberetning

Der skal ved anvendelse af alle de oven for nævnte magtanvendelser altid foretages registrering og indberetning. Registreringer og indberetninger skal foretages på skema 1, skema 2 eller skema 4 afhængig af hvilken type af indgreb, der er foretaget. Skema 3 anvendes til anmodning og ansøgning om kommunal afgørelse (forhåndsgodkendelse) af indgreb. Det er vigtigt, at skemaerne udfyldes fyldestgørende.

På både social- og ældreområdet er det obligatorisk at anvende Social- og Boligstyrelsens skemaer ved:

- registrering og indberetning af **akut** magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten efter servicelovens kap. 24, 24 a og 24 b (**skema 1**)
- registrering og indberetning af magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten på baggrund af en **kommunal afgørelse** efter servicelovens kap. 24 og 24 a (forhåndsgodkendte indgreb) (**skema 2**)
- **anmodning** om kommunal afgørelse om magtanvendelse efter servicelovens kap. 24 og 24 a (**skema 3**)
- registrering og indberetning af **flytning** uden samtykke efter servicelovens §§ 129, 129 a og 136 f (**skema 4**).
- registrering af gentagende fastholdelse i personlig hygiejnesituationer på området for demens m.v., jf. § 136 c (**Bilag til § 136 c**).

Kommunen/tilbuddet kan således ikke vælge at anvende eget skema eller ansøgningsformular. Det vil dog være muligt for kommunen at udarbejde egne elektroniske skemaer i lokale omsorgs/journaliseringssystemer, hvis disse følger retningslinjerne for samme indhold, rækkefølge og ordlyd som i Social- og Boligstyrelsens skemaer, og der i øvrigt ikke ændres på, slettes eller tilføjes felter. Skemaerne skal endvidere indeholde Social- og Boligstyrelsens logo.

SKEMA 1 (akutte indgreb):

- Skemaet anvendes til registrering og indberetning af akut magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten efter servicelovens kap. 24, 24 a og 24 b. Dvs. akutte indgreb foretaget både på handicapområdet og på området for demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. I skemaet afkrydses hvilken målgruppe borgeren tilhører.

SKEMA 2 (forhåndsgodkendte indgreb):

- Skemaet anvendes til en samlet registrering og indberetning af magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, på baggrund af en kommunal afgørelse (forhåndsgodkendelse) efter servicelovens kap. 24 og 24 a. Skemaet vil skulle anvendes til en samlet indberetning og registrering af forhåndsgodkendte indgreb både på handicapområdet og på området for demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. I skemaet afkrydses hvilken målgruppe borgeren tilhører.
- I modsætning til tidligere registreringskrav, hvor forhåndsgodkendte indgreb skulle registreres i et bilag hver gang de blev foretaget, er der med lovændringerne pr. 1. juli 2024 ikke samme krav til registrering. Der registreres nu samlet, som udgangspunkt for den tidsperiode den kommunale afgørelse (forhåndsgodkendelsen) har været gældende og ud fra et skøn over indgrebenes hyppighed. Den samlede registrering indsendes i samme skema som indberetningen, når tidsperioden for den kommunale afgørelse ophører, eller betingelserne i øvrigt har ændret sig. I forhold til hyppighed noteres i kommentarfeltet, i hvilket omfang indgrebet har været foretaget inden for afkrydsningsmulighederne.

SKEMA 3 (anmodning om en kommunal afgørelse - forhåndsgodkendelse):

- Skemaet anvendes til anmodning om kommunal afgørelse om magtanvendelse (forhåndsgodkendelse) efter servicelovens kapitel 24 og 24 a. Skemaet vil skulle anvendes til anmodning om forhåndsgodkendte indgreb både på handicapområdet og på området for demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. I skemaet afkrydses hvilken målgruppe borgeren tilhører.

SKEMA 4 (indberetning af flytning uden samtykke):

- Skemaet anvendes til indberetning af flytning og optagelse i særlige botilbud uden samtykke, jf. §§ 129 og 129 a i kapitel 24 og § 136 f i kapitel 24 b.

Bilag til § 136 c

- Bilaget anvendes alene på området for demens m.v., til registrering af gentagende fastholdelse i personlig hygiejne-situationer jf. § 136 c. Bilaget indsendes sammen med skema 1.

Ansvarsområder ved udfyldelse af registrerings- og indberetningskemaer

Det er medarbejdernes ansvar at:

- Registrere akutte indgreb efter §§ 124 c, 124 d, 129, 129 a, 136 a, 136 c, 136 d og 136 f i det relevante skema, hvor det foretagne indgreb er indeholdt og at
- indberette indgrebet til personalelederen.

Det er personalelederens ansvar at:

- sikre, at indberetningen er korrekt udfyldt og viser/godtgør, at indgrebet opfylder lovens intention
- sikre, at der ved registrering og indberetning af forhåndsgodkendte indgreb efter §§ 125, 128, 128 b, 128 c, 128 d, 128 e, 128 f og 136 a, stk. 3, angives en kvalificeret vurdering af (skøn over) indgrebenes antal og hyppighed inden for den godkendte tidsperiode
- sørge for, at alle indberetningerne bliver sendt til:
 - borgerens handlekommune,
 - kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet (socialtilsynet eller det kommunale tilsyn), og
 - den kommunale eller regionale driftsherre, hvis indgrebet har fundet sted på et kommunalt eller regionalt tilbud
- løbende orientere borgerens pårørende, fremtidsfuldmægtige, værge eller anden repræsentant om, hvilke indgreb der er foretaget, med mindre personen frabeder sig orienteringen og selv er i stand til at klage jf. § 135 a, stk. 3.
- sørge for, at der sker opfølgning og refleksion efter foretagelse af indgreb.

Personalelederen er den person, der har det øverste administrative ansvar for personalets arbejde, det vil sige, det er tilbuddets leder eller dennes stedfortræder.

Det er kommunalbestyrelsens pligt at:

- sikre, at der bliver udarbejdet handleplaner i overensstemmelse med § 141 i serviceloven for personer over for hvem, der foretages indgreb.

Særligt ansvar i forbindelse med vurdering af indgreb på baggrund af en kommunal afgørelse

I forbindelse med ændrede krav til registrering af forhåndsgodkendte indgreb, hvor dette efter tidligere regler skulle foretages hver gang indgrebet blev foretaget, men efter lovændring pr. 1. juli 2024 skal foretages som en samlet registrering på baggrund af en vurdering af indgrebets hyppighed, er der forbundet et særligt ansvar for leder og medarbejdere i den tidsperiode, hvor den kommunale afgørelse er gældende.

Leder og medarbejdere er i perioden særligt forpligtede på, løbende at vurdere på indgrebets fortsatte nødvendighed, -om indgrebet fremadrettet vil kunne undgås ved brug af socialpædagogiske metoder eller om betingelserne for den kommunale afgørelse ikke længere er opfyldt. Hvis borgeren kraftigt modsætter sig brug af indgrebet, eller udviser en adfærd hvor der kan være tvivl om betingelserne for en forhåndsgodkendelse stadig er opfyldt (f.eks. et for borgeren atypisk reaktionsmønster på indgrebet), skal indgrebet indberettes straks.

Lederen har ved udskiftning i personalegruppen, en særlig forpligtelse til at sikre at information og viden fra fratrådte medarbejdere om indgreb i forhold til borgeren, er tilgængelig, videreformidlet og opdateret.

Frister for registrering og indberetning af akutte indgreb

Registrering af et akut indgreb (skema 1) skal foretages af den medarbejder, der har foretaget indgrebet, **straks og senest tre dage efter**, at indgrebet har fundet sted. Personalelederen skal indberette registreringerne **månedligt**.

Registrering af optagelse i særlige botilbud uden samtykke skal dog først registreres senest med udgangen af den måned, hvor flytningen er påbegyndt, og disse registreringer skal indberettes kvartalsvist.

Hvem kan træffe beslutning om at foretage indgreb

Lederen og medarbejderne træffer beslutning om at foretage indgreb efter følgende paragraffer:

- § 124 c Afværgenhjælp
- § 124 d Fastholdelse, tilbageholdelse, tilbageføren (handicapområdet)
- § 136 a, stk. 1 Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer (handicapområdet - én gang inden for 6 mdr.).
- § 136 c Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer (demensområdet m.v.)
- § 136 d Fastholdelse, tilbageholdelse, tilbageføren m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd (demensområdet m.v.)
- § 136 e Tryghedsskabende velfærdsteknologi uden forudgående afgørelse (demensområdet m.v.).

Ifølge § 136 a, stk. 2, (kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer på handicapområdet) skal personalelederen på baggrund af medarbejderens registrering af indgrebet vurdere, om der er behov for at anmode kommunen om at træffe afgørelse om tilladelse til kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer fremover. Personalelederen er forpligtet til at anmode kommunalbestyrelsen herom, hvis der har været anvendt kortvarig fastholdelse i en personlig hygiejne-situation mere end én gang inden for seks måneder over for den pågældende borger.

Frister for registrering og indberetning efter en kommunal afgørelse

For indgreb, som er foretaget efter en kommunal afgørelse skal der foretages registrering og indberetning, når den kommunale **afgørelse ophører** (skema 2). Indberetning sker **senest 3 dage efter registreringen**. Hvis der i perioden for en kommunal afgørelse, forekommer en ændring, så betingelserne for den kommunale afgørelse ikke længere er opfyldt, eller hvis personen, over for hvem der er truffet afgørelse, kraftigt modsætter sig indgrebet, skal der straks foretages en registrering og indberetning.

Indgreb som kræver en kommunal afgørelse

Der er nogle indgreb efter lovgivningen om magtanvendelse, som kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om. Lederen af tilbuddet skal derfor søge om forhåndsgodkendelse til at foretage indgrebet hos myndigheden. Det gælder for følgende:

- § 125 Særlige døråbnere ved yderdøre m.v.
- § 128 Stofseler
- § 128 b Tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af en afgørelse
- § 128 c. Låsning og sikring af yderdøre og vinduer
- § 128 d. Låsning og sikring af døre til fælles opholdsrum

- § 128 e. Låsning og sikring af døre og brug af særlige døråbner til servicearealer og fælleskøkkener
- § 128 f. Låsning og sikring af låger m.v. fra et bo- eller dagtilbudets udeareal
- § 129 Optagelse i særlige botilbud uden samtykke (hvis borgeren modsætter sig)
- § 129 a Optagelse i særlige botilbud uden samtykke ved væsentlig fare for andre eller særligt truende eller chikanerende adfærd
- § 136 a, stk. 3 Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer, hvis der vurderes behov for fastholdelse fremover, eller hvis der har været anvendt kortvarig fastholdelse i en personlig hygiejne-situation mere end én gang inden for seks måneder over for den pågældende borger
- § 136 f Optagelse i særlige botilbud uden samtykke (hvis borgeren ikke kan give samtykke/ved manglende samtykke).

Er der givet tilladelse til to eller flere forskellige typer af magtanvendelse over for den samme borger, skal der udfyldes særskilte skemaer for hver type magtanvendelse.

Overgang fra gammelt til nyt regelsæt

Hvis man før den 1. juli 2024 har foretaget et indgreb på baggrund af en forhåndsgodkendelse og indgrebet endnu ikke er blevet indberettet, skal indgrebet noteres i det nye skema 2 og indberettes efter den nye indberetningsfrekvens.

Det bemærkes også, at afgørelser om forhåndsgodkendelse, der er truffet før lovens ikrafttræden, fortsat vil være gældende, indtil de enten udløber, eller indtil kommunalbestyrelsen træffer en ny afgørelse om forhåndsgodkendelse.

Om nødret og nødværge

Der kan ikke gives tilladelse til magtanvendelse eller andre indgreb i selvbestemmelsesretten ud over de nævnte tilfælde i servicelovens kapitel 24, 24 a og 24 b. Al anden magtanvendelse er ikke tilladt.

Straffelovens bestemmelser om nødværge og nødret omhandler handlinger i ekstraordinære situationer. Der er tale om handlinger, der som udgangspunkt er strafbare, men som domstolene kan vurdere er straffrie.

Nødværge er en handling, der er nødvendig for at modstå eller afværge et påbegyndt eller overhængende uretmæssigt angreb. Nødværgeindgrebet skal stå i rimeligt forhold til det, der skal beskyttes. Nødværge kan ikke anvendes som grundlag til at foretage en aktiv handling, der ikke er strengt nødvendig. Bestemmelsen kan ikke anvendes som grundlag for at foretage jævnligt forekommende indgreb i selvbestemmelsesretten.

Nødret er et udslag af princippet om, at nød bryder alle love. I praksis vil nødret kun være aktuel, når nødværge ikke finder anvendelse. Nødret kan fx benyttes ved truende legemsskade. Nødret giver, modsat nødværge, mulighed for at gøre brug af tredjemands ting til at forsvare sig med. Den handling, der sker for at afværge angrebet og risikoen for skade, skal stå i forhold til hinanden.

Hvorvidt privatpersoner eller offentlige myndigheder har pligt til at indgive politianmeldelse, i tilfælde af formodede lovovertrædelser, begået af private, er ikke lovreguleret. Socialtilsynet er således ikke forpligtet til at anmelde lovovertrædelser, som tilsynet bliver opmærksom på i forbindelse med et tilsynsbesøg, ligesom socialtilsynet ikke kan kræve, at et tilbud retter henvendelse til politiet. Socialtilsynet, såvel som andre forvaltningsmyndigheder, der bliver opmærksom på forhold, hvor der er mistanke om, at disse er strafbare, har dog en ret til at anmelde disse.

Hvis der har været behov for at bruge nødværge eller nødret, skal det registreres og indberettes i skema 1. Er der foretaget indgreb, som ikke har hjemmel i servicelovens kapitel 24, 24 a eller 24 b, skal indgrebet ligeledes registreres og indberettes i skema 1.

Indgrebet skal **straks og senest tre dage** efter, at indgrebet har fundet sted indberettes til personalelederen. Personalelederen skal sørge for, at registreringerne indberettes månedligt.